

Seppo Honkapohja

Avaussanat 20.1.2011 vaihtuvassa näyttelyssä ”Kolme valuuttaa, kaksi vuosisataa, yksi Suomen Pankki” rahamuseossa

Minulla on ilo Suomen Pankin puolesta avata näyttely ”Kolme valuuttaa, kaksi vuosisataa, yksi Suomen Pankki” Suomen Pankin rahamuseossa. Tämä näyttely on yksi Suomen Pankin juhlavuoden 2011 tapahtumista. Joulukuussa 1811 perustettiin Waihetus-, Laina- ja Depositioni-Contori, jonka nimi muuttui Suomen Pankiksi 1840. Kaksisataa vuotta täyttävä Suomen Pankki on maailman neljänneksi vanhin keskuspankki. Sitä vanhempia ovat vain Ruotsin Riksbanken, Bank of England ja Banque de France.

200 vuoden aikana on Suomessa ollut käytössä kolme valuuttaa – Venäjän rupla, Suomen markka ja euro. Käyttörahan tai rahayksikön muutos on kansalaisille aina tärkeä tapahtuma. Jokapäiväisessä elämässä usein käytetyn asian muuttuminen koskettaa kaikkia kansalaisia ja pakottaa heidät miettimään uudelleen hyödykkeiden hintoja ja varallisuusarvoja. Tässä näyttelyssä kerrotaan Suomen Pankin 200-vuotisen historian aikana toteutetuista rahamuutoksista. Käyttörahan tai rahayksikön muutokset ankkuroidaan eri ajanjaksojen tapahtumiin sekä kansalaisten elinoloihin ja niiden muutoksiin.

Ensimmäinen rahaolojen muutos käynnistyi Suomen jouduttua Venäjän alaiseksi suuriruhtinaskunnaksi. Waihetus-, Laina- ja Depositioni-Contori laski liikkeeseen rupla- ja kopeekkamääräisiä seteleitä poistaakseen käyttörahan puutetta. Ruotsin vallan aikaiset taalerit pysyivät kuitenkin käytössä 1840-luvun alkupuolelle asti. Venäjä käynnisti vuoden 1841 alussa rahauudistuksen, jossa arvoltaan vaihtelevat paperi- eli pankkoruplat korvattiin hopearuplilla. Vanhat setelit kerättiin pois ja vaihdettiin uusiin, hopealla lunastettaviin Suomen Pankin seteleihin. Samalla kerättiin pois myös ruotsalaiset riikintaalerit.

Ruplasta markkaan siirryttiin vuonna 1860. Syynä oli ruplan arvon romahtaminen 1850-luvulla käydyn Krimin sodan seurauksena. Sodan takia Venäjä luopui hopeakannasta. Kun seteleiden vaihto hopeaan yltyi, ruplan vaihto-oikeutta ensin rajoitettiin ja myöhemmin lopetettiin. Suomen Senaatti ehdotti joulukuussa 1859, että setelit eivät enää olisi nimellisarvoltaan käypiä, vaan niiden arvo määräytyisi Pietarin pörssissä. Tähän ei suostuttu ja Suomen Pankki ehdotti helmikuussa 1860 oman rahayksikön, markan, liikkeelle laskemista. Aleksanteri II antoi 4.4.1860 ”Armollisen ilmoituksen muutetusta rahayksiköstä Suomen suuriruhtinaanmaalle”.

Markan liikkeelle laskun jälkeen rahaolot pysyivät vaikeina, koska venäläiset setelit oli edelleen lunastettava Suomessa nimellisarvostaan. Senaatti ryhtyi tutkimaan hopeakannan palauttamista ja eri vaiheiden jälkeen Suomen markka kiinnitettiin hopeakantaan 8.11.1865. Hopean maailmanmarkkinahinta kääntyi kuitenkin laskuun 1860–70-lukujen taitteessa, minkä seurauksena monet maat siirtyivät kultakantaan.

Uusi rahalaki Suomen siirtymisestä kultakantaan tuli voimaan 1878 alussa. Uudistuksessa Suomen markka sai muodollisesti saman arvon kuin Ranskan frangi eli 0,2903 grammaa kultaa. Suomi ei kuitenkaan ollut valuuttaunionissa Ranskan kanssa. Venäjä otti kultakannan käyttöön myöhemmin vuonna 1897.

Markan olemassaolo joutui uhatuksi 1900-luvun vaihteessa, sortovuosien aikana. Venäjä pyrki yhdenmukaistamaan rahajärjestelmäänsä eikä suuriruhtinaskunnan oma rahayksikkö tähän sopinut. Kultaruplasta tehtiin asetuksella käypää rahaa myös Suomessa. Ensimmäinen maailmansota ja kultakannan romahtaminen kuitenkin ehkäisivät Suomen ja Venäjän rahajärjestelmien yhtenäistämisen. Suomi luopui kultakannasta 1915. Suomen itsenäistymisen alkuaikoina rahaolot olivat sekavat. Suomessa kultakanta astui uudelleen voimaan 1925, tosin markan kurssi oli selvästi alempi kuin maailmansotaa edeltävän aikana. Toinen kansainvälinen kultakanta oli kuitenkin haavoittuva ja se alkoi sortua 1931. Suomi luopui kultakannasta lokakuussa 1931 ja liittyi ns. puntaklubiin 1933.

Syksyllä 1939 syttyneet sodat johtivat laajaan valuutta- ja rahoitusmarkkinoiden säännöstelyyn. Valtio rahoitti sotatoimia setelirahoituksella, mikä johti voimakkaaseen inflaatioon. 1946 Suomessa toteutettiin setelien leikkaus nopean inflaation takia. Toimella rahoitettiin myös valtiota, sillä setelin toinen puoli oli pakkolaina valtiolle. Vuonna 1948 Suomi liittyi Kansainväliseen valuuttarahastoon. Markasta tuli vaihdettava valuutta kymmenen vuotta myöhemmin, joskin mm. matkavaluuttaa säädeltiin tämän jälkeenkin. Vuonna 1963 tapahtui käyttörahan uudistus, kun markasta pudotettiin pois kaksi nollaa ja pennit otettiin uudelleen käyttöön. Viimeisin rahauudistus oli euron käyttöön otto 1999. Euro oli aluksi tilivaluutta ja käteiset eurosetelit ja -kolikot otettiin käyttöön vuoden 2002 alussa.

Näyttelyn suunnittelusta ja kokoamisesta voin kertoa, että näyttelyn idea syntyi museon johtoryhmän kokouksessa. Näyttelyn on kuratoinut museon intendentti Jaakko Koskentola ja näyttelytyöryhmään kuuluivat johtokunnan neuvonantaja Juha Tarkka ja asiakirjapalvelupäällikkö Vappu Ikonen. Näyttelyn graafisen ulkoasun on laatinut arkkitehti Teemu Taskinen. Kuva-aineisto on peräisin Suomen Pankin, Valtion taidemuseon, Museoviraston kuva-arkiston ja Helsingin kaupunginmuseon kokoelmista.

Parhaimmat kiitokseni näyttelyn toteutuksesta vastanneille. Minulla on ilo julistaa ”Kolme valuuttaa, kaksi vuosisataa, yksi Suomen Pankki” -näyttely avatuksi